

1942 Sabotører på flukt

Den 4.mai 1942 foretar tre maskerte nordmenn fra undergruppen Redshank (rødstilk) innenfor Lingekompaniet den første sabotasjeaksjonen i Norge under krigen. Trolig var det den aller første allierte sabotasjeaksjonen i det hele tatt. Orkla Grube og Orkla Metalls produksjon var meget viktig for tysk våpenindustri og hadde derfor førsteprioritet som sabotasjemål i Norge (tungtvannet hadde 4-prioritet). Alternativet var bombing som ville ha forårsaket langt større ødeleggelser og store tap av menneskeliv. De sprengte derfor en omformerstasjon ved Bårdshaug i Orkdal, etter å ha dopet ned den norske vaktmannen med kloroform. Vaktmannen, som het Dahl, ble lagt inn på verandaen på jernbanestasjonen, og bak oppslagstavla gjemte de unna 1 000 kroner, som skulle tilfalle vaktmannen for tort og svie. - Disse tre sabotørene var Peter Deinboll, lederen for aksjonen, - en sped liten kar på 26 år, - Per Getz, også han i tjuårene og Thorleif Grong, en rolig bondetype. Peter Deinboll, som var sønn til Peter Blessing Deinboll, hadde hatt sitt arbeid på Orkanger, og hans mor, far og yngste søster bodde fortsatt på Orkanger. Sabotørene hadde forlatt Shetland den 17.april om bord i skuta "Harald". De ble overført til en lokal fiskebåt utenfor kysten av Nord-Trøndelag, og kom seg i land ved Revsnes i Stokksund. Utrolig nok fikk de haik med en tysk lastebil sørover. En offiser i førerrommet overlot plassen sin og satte seg på lasteplanet og "passet" ryggsekkene deres, som var fylt med sprengstoff.

Etter klargjøringen av sprengladningen, forlot Getz og Grong stedet, og syklet mot Klett. Løytnant Deinboll ble igjen for å se at alt gikk etter planen. Han ble oppdaget av tyskerne og ble forfulgt i 7 timer, men lyktes i å riste av seg forfølgerne og tok deretter en dristig sjanse og fikk "haik" med ei fiskeskøyte inn til Brattøra. Deinboll ble forsinket til avtalt møte i Trondheim, hvor Erling Wisht var kontaktpersonen. Getz og Grong skulle ta seg mot Hell, hvor ny kontakt ventet, mens Peter Deinboll tok seg noe senere alene over til Sverige.

Om selve sabotasjen og livet til Deinboll-familien, anbefaler jeg boka "Bombing eller sabotasje" av Lita Deinboll Jenssen - søster til Peter - som omhandler en ung pikes krigsopplevelser og en motstandsfamilies skjebne. Selv med den boka kommer nok ikke alt frem.

En vakker vinterdag i mars 2004, er jeg selvinvitert kaffegjest hos Lita og Osmund Jenssen, et trivelig par som med sin innsikt og skarpe intellektuelle sinn setter de rette ord på de rette handlinger. Orkdalens "krigshistorie" kommer så nært, men samtidig med en fjern

undertone av urettferdighet og forståelig bitterhet. Lita Deinboll Jenssen sier det ikke høyt, men en skal ikke ha stor fantasi for å forstå at den behandlingen familien fikk av Orkla Grube da de kom hjem fra landflyktighet, er en skamplott på Orklas historie. Deinbolls ble flyktninger i sitt eget land. Lita sier det slik: "Det er mye som ble fortiet. Da jeg skrev min bok

tok jeg bare med det jeg den gangen hadde bevis for - ikke alt jeg visste og som jeg senere har fått bevis for". Professoren nikker samtykkende, i det jeg forlater paret langt der oppe i marka innenfor Byåsen. På veien nedover tenker jeg på dette for meg nye bekjentskapet: *"Så privilegert jeg er som får treffe så mange fine og berikende intellektuelle mennesker, med forståelse for de reelle verdier".* Takk til Lita, Osmund og Ola - som vi nå skal møte.

Tilbake til sabotørene. Som en del av sin vel planlagte retrett, skulle som nevnt Getz og Grong ta seg forbi Hell på sin flukt mot Sverige. Ola Woldseth på Hell er 12 år gammel, og får denne maidagen beskjed av sin far om å stå på veien ved 13-tiden for å ta imot karene. Han fikk sågar et kodeord, men dette har han nå 62 år senere dessverre glemt. Peter Deinboll tok seg senere over til Sverige via Selbu, og passerte grensen den 12.mai.

I veikrysset står altså lille Ola og venter. To mann kom syklende. De hadde holdt seg på skogstier hele veien fra Trondheim. Ved Hommelvikvatnet hadde de lagt igjen mesteparten av sitt utstyr. Gutpjokken tok karene med hjem, hvor de fikk servert sildsuppe. Ola erindrer hvor simpelt han følte det var - det burde da ha vært noe "bedre" når en fikk gjester. Ola husker også godt at mor hans sa følgende til sabotørene: *"Hvordan står det til i et annet land"*? Hun våget ikke å si England.

Ola satt i stua sammen med sabotørene under måltidet. De fortalte i detalj om det de hadde vært med på. I ettertid kan en undre seg over at de våget å være så åpenhjertige. Håkon Haga, som arbeidet i Vegvesenet og bodde hos Woldseth, kom plutselig inn i stua og dermed stoppet all samtale. Haga var imidlertid orientert om saken, og etter at Trygve Woldseth hadde orientert om dette - var alt i orden. Litt spent var en også da en hørte en nabo kom inn på kjøkkenet. Han var interessert i hvilke karer han hadde sett komme på besøk.

Sabotørene hadde under vegg til Orkanger, dagen før, sett at det var reist en slags port over veien i Vuddudalen nord av Langstein, og lurte nå på om dette var en kontrollpost. Ola hadde sammen med sin far vært på Langstein og hørt at konstruksjonen var bygget i forbindelse med at det skulle strekkes vaiere mellom bergsidene for å hindre at fly kom i lav høyde ned dalen mot Tirpitz. Ingen allierte fly gikk i fella, men tyskerne mistet selv en Storch (mindre fly), hvori tre tyskere omkom.

Sabotørene var ellers opptatt av hvilke flytyper som stadig var i lufta over Hell og Værnes. En tolvåring med interesse for fly tok de fleste typene på lyden. Da klokka nærmet seg fem om ettermiddagen kledde karene seg om til "Værnesarbeidere". Det å passere Værnes var regnet som svært risikabelt. Derfor syklet de nordover og blandet seg med de flere hundre arbeidere som strømmet ut av Hellporten og andre utganger. Olas far hadde ringt til Sørums i Åsen og sagt at *"Kronhjulet er nå kommet og kan hentes"*. Sørums møtte karene ved Skatval kirke, snudde og tilbød dem skyss nordover til Steinkjer. Ola har tenkt mye på at han ikke fikk noen som helst formaninger om å holde tett med hva han hadde fått vite. Det var en selvfølge at en

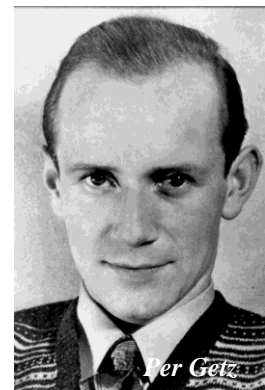
skjønnte alvoret og forsto at løsmunnethet ville få alvorlige følger for mange personer.

Lokale loser fikk Getz og Grong over grensa til Sverige fredag den 8.mai. De kom til Stockholm den 15.mai og noen dager senere ble de gjenforent med Peter Deinboll. Sammen forlot de Sverige med fly den 24.mai og ankom Skottland samme kveld, og London dagen etter.

Den personen som ledet hele operasjonen var Knut Sand, senere oberst i Brigaden. Han ble under krigen arrestert og satt på Falstad, men klarte å rømme mot Sverige. På veien var han med i slåttonna i Ogdalen, hvilket vel må sies å være noe "kaldblodig". Sett i relasjon til Ola's innsats, er det også litt bemerkelsesverdig at han som 12-åring fikk slik tiltro, og attpåtil klarte "å holde kjeft". Ola husker at han senere fikk tilsendt et par gaver fra Knut Sand: "*Den flygende festning, - våpenet som vinner sluttseieren*" + ei grammafopplate med Håkon den 7 sin tale.

Per Getz, fra Egge - født den 20.februar 1919.

Han hadde gått Kavaleriets befalsskole. Deltok i kampene i Norge i 1940 og i 1941 dro han til England hvor han ble tatt inn i Kompani Linge. Han var med på raidet mot Måløy i desember 1941. Han ble videre tatt ut til å være med på sabotasjen mot Bårdshaug omformerstasjon, og han ledet sabotasjen mot Fosdalen gruver i Malm i Nord-Trøndelag. I februar 1943 dro han fra en engelsk havn ombord i ubåten Uredd på vei til nytt hemmelig oppdrag i Norge. Ubåten forsvant på vei til Norge med 42 personer om bord. Hva som skjedde med ubåten er usikkert, men mest sannsynlig gikk den på en undervannsmine i Fugløyfjorden omkring den 10.februar. Uredd var denne gangen på flere oppdrag samtidig. "Operasjon Seagull" skulle landsette en radiostasjon som skulle operere i området rundt Noviken i Gildesskål. I tillegg skulle en sabotørgruppe under ledelse av Per Getz ta seg frem til Sulitjelma Gruver og sprengte gruvens kraftstasjon. Dertil skulle Uredd hente to norske og to franske SIS-agenter, blant annet Hugo Munthe Kaas (visstnok den med mest "salat" i Norge). Uredd ble funnet den 5.november i 1985. - Per Getz fikk post mortem St.Olavsmedaljen med eikegren, Håkon den 7's medalje og Krigsmedaljen, pluss D.S.O (Distinguished Service Order) naturligvis - på linje med sine to sabotørkamerater.

Thorleif Daniel Grong - sersjant fra Namsos, født den 14.september 1916. Han var signalblåser ved befalsskolen i Trondheim. Var i likhet med Getz med på sabotasjen mot Fosdalen gruver, og var også med ubåten Uredd på den skjebnesvangre turen. St.Olavsmedaljen med eikegren.

Peter Deinboll - født 27.juli 1915 i Sulitjelma. Vokste opp på Orkanger. Etter befalsskolen for kavaleriet, gikk Peter på NTH. Han var med i kampene i Norge i 1940, og i 1941 forlot han sin jobb som ingeniør og dro til England og sluttet seg til Kompani Linge. I engelske protokoller heter det seg at Peter Deinboll var en offiser av mer enn vanlig dyktighet og mot. En født leder, som skulle utføre flere aksjoner i Norge under krigen. På disse turene måtte han flere ganger ta seg gjennom fjell og mark - og over grensen i alt slags vær. Han mottok flere norske og engelske medaljer og utmerkelser, blant annet Krigskorset med sverd, samt DSO to ganger. Den 8.november 1944 gikk han om bord i et fly som på nytt skulle føre

ham til oppdrag i Norge. Hans oppdrag denne gangen var å være rådgiver for Jens Chr. Hauge når det gjaldt antisabotasje, det vil si hindre tyskerne i å sprengte viktige norske installasjoner som de hadde underminert, i tilfelle de i krigens siste fase ville sette seg fast i Norge og føre kampen videre her. Meningen var å hoppe ut i fallskjerm over Valdres. Men Peter kom aldri frem. Flyet forsvant, og med det en av Norges fremste soldater og motstandsmenn, hvis innsats og familienavn reflekterer nasjonal lojalitet og verdighet tvers igjennom.

Oppe i Jakobsli i Trondheim, på andre siden av byen i forhold til Lita Deinboll Jenssen - sitter en annen aktør og tenker over sin lille rolle opp i alt dette. Vel uvitende var han nok den gangen på Hell, og i lange tider fremover - om at både han og hans familie på sin måte var viktige brikker i et større puslespill. Ola Woldseth var, tross sin unge alder - en verdig aktør. Mellom disse to hjem og familier går det en usynlig og hittil ukjent link, en slags rød tråd - fra øst til vest tvers over NTH og byen. Ola Woldseth ble nemlig også et produkt av NTH, som sivilarkitekt, slik denne institusjonen har påvirket så sterkt familien Deinboll Jenssen i alle år. NTH-professoren og hans frue, har gjennom Ola Woldseths vitnesbyrd, - fått et nytt kapittel til sin familiesaga.

